

Arch Puddington Durban útjai

Arch Puddington a Freedom House kutatási elnökhelyettese. Jelenleg Lane Kirkland szakszervezeti vezető életrajzán dolgozik.

Az iszlám fanatisták New York és Washington elleni sokkoló támadása nyomán a világ megfélekezett az ENSZ égisze alatt, a dél-afrikai Durbanben szervezett, a rasszizmus témáját tárgyaló konferenciáról. Azonban épp a Világkereskedelmi Központot (WTC) és a Pentagont ért támadást megelőző napokban a Rasszizmusellenes Világkonferencia (World Conference Against Racism – WCAR) nagyon is sokat szerepelt a hírekben, olyan okoknál fogva, amelyek összességükben lényegesek a szeptember 11-én történt tömegvilkosságokat illetően.

Míg több okból is helyteleníthetjük a WCAR jegyzőkönyvét, addig három markáns téma is különleges figyelmet érdemel a későbbi események fényében. Mindenekelőtt Durban teret engedett az Izrael-ellenes és antiszemita gyűlölet kifejeződésének. Bár nem ez volt az első olyan ENSZ-találkozó, ahol Izraelt támadták, mégis talán egyedülállónak számított szóhasználatának hevesységét illetően, és az annak alapot szolgáltató előfeltételben, miszerint Izrael nem egyszerűen elítélendő, hanem el is kell pusztítani. Olyan rendszerek koalíciója törekedett a hivatalos nyilatkozatban a zsidó állam törvénytelenítésére, népének démonizálására és az ország létezése elleni globális mozgalom mozgósítására, amelyek saját népüket üldözik – és esetenként nemzetközi terroristáknak nyújtanak menedéket. A szövetségnek nem került volna nagy nehézségébe az Izrael-ellenes terror igazolása, sőt dicsérete.

A második téma az Amerika-ellenesség volt. Bár a legsértőbb bánásmódot Izraelnek tartogatták, az Amerikai Egyesült Államokat is több pontban támadták: elsősorban olyan társadalomként ítélték el, amely megveti a sötétebb bőrű népeket, és ahol a rasszizmus jelei minden téren erősödnek.

Durbanben a legtöbb résztvevő számára Amerika megvetendő és nem csodálni való ország volt – ezt a hozzáállást csak erősítette Washington döntése, mely szerint az Izraellel való szolidaritás jeleként kivonult a WCAR-ról.

Harmadsorban Durban a liberális demokrácia elutasítását képviselte. Bár a demokráciaellenesség legelőkeltebben a rabszolgaság és a gyarmatosítás miatti jóvátétel tárgyalásakor jelentkezett, a napirendbe rejtve megtalálhatók voltak a demokratikus világrend problémái, ahol az országok jól működő mechanizmusokat alkalmaznak a diszkrimináció gyökeres eltávolítására, de emellett lekicsinylik vagy figyelmen kívül hagyják a sokkal fontosabb, esetenként végzetessé váló faji válságokat, amelyek a nem nyugati világ államait sújtják.

A WCAR-t 1997-ben Mary Robinson, az ENSZ Emberi Jogok Főbiztosa hozta létre. Mary Robinson, Írország korábbi elnöke olyan ember hírében áll, aki nem késlekedik ujjal mutogatni azokra az országokra, ahol szerinte megsértették a nemzetközi normákat. Az elmúlt év folyamán Mrs. Robinson egy sor jelentést készített az izraeli–palesztin konfliktusról, amelyeket az izraeliek helyesen egyoldalúnak és elfogultnak tekintettek, amely kevés figyelmet szentel a palesztin fél által elkövetett erőszakos cselekedeteknek vagy terrornak. Mary Robinson erőteljesen szorgalmazta az emberi jogok mandátumának kiszélesítését. A politikai szabadság, a sajtószabadság és az állampolgárok állam általi üldöztetésének hagyományos felfogásán túl olyan új és összetett kérdéseket emelt ki és léptetett előtérbe, mint a szociális jogok, a kulturális jogok és a „jog a fejlődésre”.

A durbani konferencia – furcsamód – a Rasszizmusellenes Világkonferencia, Rasszista Diszkrimináció, Idegengyűlölet, Kapcsolódó Intolerancia címet viselte – amelyet azzal az ambiciózus céllal hívtak össze, hogy stratégiát dolgozzon ki az előítélettel és annak minden megnyilvánulásával szemben a világ minden részén. A WCAR-hez intézett kérelemmel Mrs. Robinson és Kofi Annan ENSZ-fő-

titkár, maga is a vállalkozás lelkes támogatója, nyilvánvalóan el akarták kerülni két korábbi, az 1978-as és 1983-as, hasonló ENSZ-találkozó sorsát. Az Egyesült Államok és Izrael mindkettőt bojkottálta, tiltakozásul azok cionistaellenes napirendje miatt, és mindkettő zűrzavarral végződött. De 1991-ben a Közgyűlés eltörölte szégyenletes 1975-ös határozatát, melyben a cionizmust a rasszizmus egy formájaként határozta meg, és az azt követő években Izrael szerény mértékű elfogadottságra tett szert a nemzetközi intézményekben, amelyek korábban kitaszítottként kezelték. És mégis, a kedvezőtlen előzmények ellenére, Durban szervezői hitték, hogy ezúttal a katasztrófa elkerülhető lesz.

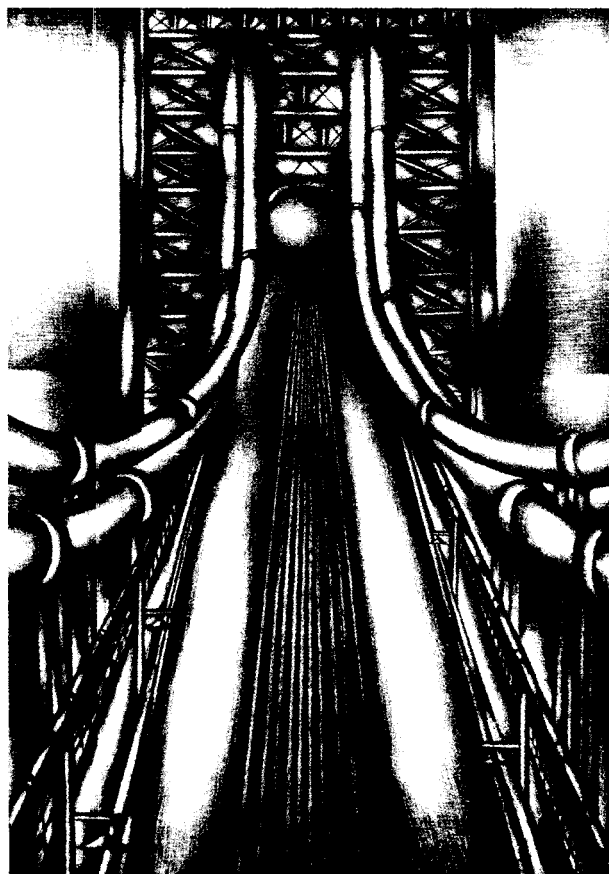
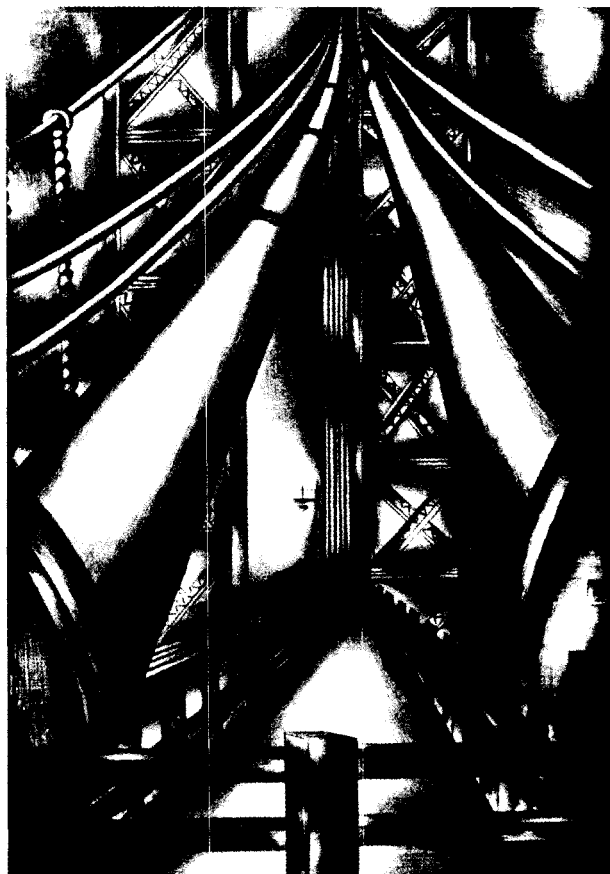
Az elmúlt év őszétől azonban jött az új intifáda és vele az arab világ döntése a már akkor is kellően gáncoskodó Izrael elleni propagandakampány megerősítéséről, és Izrael elszigeteléséről minden lehetséges fórumon. Az arab sajtóhíradások és rá-

dióközvetítések megadták a bekövetkezendő események alaphangját főszerepben a holokauszt-tagadással, Izrael eltörlésével és a zsidók meggyilkolására történő buzdításokkal. A tavaly őszi, közel-keleti látogatását követően Mary Robinson megdöbbenésének adott hangot a Palesztin Rádiót ért gyilkos kirohanás miatt. Mindazonáltal a durban konferencia kapcsán optimizmusának adott hangot, miszerint az valójában hozzájárulhat a békéhez, „alkalmat biztosítva a közös gondolkodásra és a megbékélésre”.

Pár hónappal később azonban világossá vált, hogy a megbékélés nem szerepelt az arab világ napirendjén. Egy – meglepő módon Teheránban tartott – tavaly februári előkészítő tárgyaláson az iszlám küldöttek beleegyezést nyertek ahhoz, hogy a konferencia hivatalos nyilatkozatába paragrafusról paragrafusra cionizmusellenes és antiszemita szövegezés kerüljön. Az egymást követő találkozó-

Gross-Bettelheim Jolán: New York

(Az Első Magyar Látványtár gyűjteményéből, Tapolca-Diszel)

kon sem sikerült egyezségre jutni a sértő nyelvezet törléséről még Colin Powell külügyminiszter figyelmeztetése ellenére sem, miszerint ha a sérelmezett szövegrészek bennmaradnak a dokumentumban, az Egyesült Államok bojkottálni fogja a durbani találkozót. Ám mindezek ellenére a konferencia augusztus 31-i megnyitóján a küldöttek a teheráni találkozón indítványozott, Izrael-ellenes hivatalos tervezettel találták szemben magukat.

A nyilatkozat az izraeliek által elkövetett, „a történelmi Palesztina arab lakosságának etnikai tisztogatása”-ról szólt. Izrael politikáját „újfajta apartheidként, emberiségellenes büntettként” jellemezte. Leleplezte Izrael „rasszista megkülönböztető gyakorlatát”, és elítélte az általa „semitaellenes cionista gyakorlat”-nak nevezett jelenséget – ez esetben a semita gyaníthatólag arabot jelent. Beszért a „cionizmus növekvő rasszista gyakorlatát”-ról és az „antiszemitizmus”-ról (újfent homályos értelemben) a világ különféle részein, továbbá szólt a rasszista és kirekesztő eszmékre épülő erőszakos mozgalmak felbukkanásáról, különös tekintettel a „faji felsőbbrendűségen alapuló cionista mozgalomra”. Végül egy fondorlatos dőfesssel a tervezet készítői további döntésekig nyitva hagyták azt a kérdést, vajon a holokauszt szót nagy vagy kis „h”-val kell-e írni. Erre az adott alapot, hogy néhány ország nézete szerint Hitler fajirtása zsidó kitaláció, míg mások szerint kétséges, hogy a zsidók lettek volna a tömeggyilkosság legfőbb áldozatai.

Míg Mary Robison az ENSZ-nél betöltötte hivatalát, gyakorta rendezett kirohanásokat az interneten burjánzó gyűlöletbeszéd ellen. Mégis talán a durbani hivatalos dokumentum volt a közelmúltban napvilágot látott gyűlöletbeszéd egyik legkirívóbb példája. Mindezt csak tetézte a nyilatkozat mocskoló kifejezéseit is beárnyékoló jegyzőkönyv alpári mivolta. Épp olyanok támadták a leggyűlöletesebb kifejezésekkel Izraelt, mint például Jasszer Arafat vagy Fidel Castro, aki ugyan legcsípősebb megjegyzéseit az Egyesült Államokra tartogatta, akik a világ más legelnyomóbb rendszereinek képviselői. Egy iráni küldött „a rasszizmus legfőbb megnyilvánulásának” nevezte a cionizmust és követelte, hogy az antiszemitizmust (a megfelelő, zsidóellenes megkülönböztetési értelemben) töröljék a konferencia hivatalos „vallási türelmetlenségek jegyzéké”-ből, mert az „a rasszizmusnak nem jelenkori formája”. Szíria azzal az állítással vétette észre magát, hogy a holokauszt „zsidó ha-

zugság”; Egyiptom pedig ragaszkodott ahhoz, hogy csak olyan konferencianyilatkozatot hajlandó elfogadni, amelyben Izraelt félreérthetetlenül rasszista államként határozzák meg.

Felülmúlhatatlanok voltak a nem kormányzati szervezetek (NGO-k) képviselőinek konferenciaküldöttei. Ezen csoportok jelenléte a nemzetközi gyűléseken mára elfogadottá vált. Ők azok, akik állítólagosan a „polgári társadalomért” emelnek szót, részvételi meghívást kapnak, és gyakorta szakértő tanácsadókként vesznek részt a szerződések és nyilatkozatok szerkesztésében. De ahogyan azt a világ megtanulta a WCAR-en, egy törvényes, nem kormányzati szervezet meghatározásának kritériuma kellőképpen rugalmas.

Vagy pontosabban: nagymértékben ideológiai. Bár az NGO-közösségnek elvileg képviselnie kellene minden fontos választóréteget és perspektívát, azok a gyakorlatban erősen a liberális, illetve baloldali nézeteket képviselik. A WCAR-en résztvevők között számos szervezet volt jelen a főáramból – a legnagyobb zsidó csoportok nagy része is képviseltette magát –, de a konferencián mégis a heves, egy-egy politikai kérdésre összpontosító csoportok voltak túlsúlyban, amelyek képviselői, úgy tűnt, a „ki a legbecsületsértőbb antiszemita?” versenyben voltak érdekeltek.

Kezdetnek ott volt a hivatalos NGO-nyilatkozat, egy olyannyira visszataszító dokumentum, hogy elfogadását még Mary Robison is visszautasította. A dokumentum új típusú rasszizmussal, gyarmatosítással, háborús bűnök elkövetésével, emberiségellenes rasszista bűnökkel, fajirtással, etnikai tisztogatással és az emberi jogok, valamint a humanitárius törvények tömeges megsértésével vádolta Izraelt. Felhívást intézett a cionizmus – rasszizmus határozat újbóli hatálybaléptetéséért, jóváhagyta a palesztinok visszatérési jogát Izraelbe, és Izrael Visszatérési Jogát² egy faji megkülönböztető rendszer eszközeként nevezte. A nyilatkozat semmit sem bízva a véletlenre felhívást intézett egy ENSZ-bizottság létrehozására, amelynek feladata az Izrael elleni vádemelés lett volna háborús bűnök elkövetéséért, valamint elszigetelte volna Izraelt a nemzetközi közösség többi tagjától. Természetesen az összegyűlt NGO-k közül sok visszautasította ezt a megvetendő dokumentumot, és néhányan arról panaszkodtak, hogy a konferencia szervezői „bolsevik” taktikákat alkalmaztak az antiszemita vitriol keresztültelére. Még ha a többség ellenezte is a gyűlölet-

beszédet, mégis volt egy kritikus tömeg, amely nyilvánvalóan támogatta dokumentumba foglalását.

Még zavaróbb volt néhány nagy emberi jogi és polgárjogi csoport lanyha reakciója. Így Reed Brody a Human Rights Watchtól, miközben módot keresett arra, hogy szervezetét eltávolítsa a nyilatkozat „mértéktelen nyelvezetétől”, csak egész finoman jegyezte meg, hogy Izrael jellemzésekor „a fajirtás szó nem megfelelő”, míg a következő lélegzettel hozzátette, hogy Izrael olyan „súlyos sértéseket követ el, mint a törvénytelen kivégzések, kínzás, önkényes letartóztatások”.

Amennyire sajnálatos volt Brody szavainak kétértelműsége, annyira szánalmas volt az Amnesty International (AI) reakciója. Ugyan nem adta hozzájárulását az NGO-nyilatkozathoz, udvariasan lemondott annak elutasításáról is. A szervezet elnöke, Irene Khan Durbanben „néhány probléma vitás és összetett természetére” hivatkozva még annyit sem tett meg, hogy megemlítsse, hogy ezek a „problémák” otromba rasszista-antiszemita kifejezéseket tartalmaztak. Nem mintha az AI képtelen lett volna a magas szintű morális haragra, legalábbis akkor, amikor az Egyesült Államokról volt szó: egyik képviselőjük „szégyenletes, elítélendő és morálisan védhetetlen döntésnek” ítélte az amerikai külügyminisztérium lépését, miszerint Powell államtitkár helyett egy alacsonyabb szintű delegációt küldött Durbanbe.

A hivatalos határozat mellett az NGO-ülések folyamatos antiszemita karnevállal szolgáltak, ami tovább mérgesítette a hangulatot. Az iszlám országok küldöttei az ez alkalomra Durbanbe szállított csőcselék segítségével Izrael-ellenes szlogeneket kántáltak, a legalantasabb fajtából való zsidóellenes irodalmat osztogattak és antiszemita felvonulásokat és gyűléseket szponzoráltak, ahol a résztvevők anticionista üzenetekkel ékesített pólókat viseltek. Egy alkalommal egy egyiptomi jogászcsoporthoz karikatúrákkal illusztrált pamfletet osztogattak, amelyek akár egyenesen a Der Stürmerből⁵ is jöhettek volna, horgas orrú zsidókkal, amint vérázattal palesztin holttestek fölött vigyorognak. Egy másik füzetben Hitler a következőket mondja: „ha nem vesztettem volna, Izrael ma nem létezne”. Az erőszakos csőcselék felbomlasztott egy zsidó csoportot által szponzorált bizottsági ülést és a zsidó NGO-k sajtótájékoztatóját. A nyílt, verbális vagy fizikai erőszakos cselekedetektől tartva néhány zsidó résztvevő jobbnak látta, ha eltávolítja azonosí-

tó névkártyáját vagy kipóját.

Ha Izrael és a zsidók démonizálását nevezzük Durban legnagyobb ocsmányságának, akkor a jóvátételi vitákat annak legabszurdabb abszurd színházaként kell jellemeznünk. A WCAR előzetes nyilatkozata, Izrael és a cionizmus ügyéhez hasonlóan, terjengős paragrafusokban taglalta a rabszolgaság és a gyarmatosítás elítélését, valamint követelte, hogy a bűnös államok kérjenek bocsánatot és adjanak kártérítést az áldozatoknak azok adósságainak nagyvonalú elengedésével, a Marshall-tervhez hasonló segélyprogramokkal és azonnali pénzbeli jóvátétellel.

Ez a hivatalos dokumentum úgy lett összeügyeskedve, hogy vádirata két, és csak két forrásból fakadó rabszolgaság és gyarmatosítás ellen irányult: a nyugat-európai államok és az Amerikai Egyesült Államok ellen. Annak ellenére, hogy Oroszország gyarmatbirodalma majdnem akkora volt, mint Nagy-Britanniáé, amit módszeres brutalitással kényszerítettek ki a helyi kultúrák elnyomásával, és mindössze tíz évvel ezelőtt, a Szovjetunió felbomlásával fejeződött be, Durbanben mégsem voltak felhívások Észtország, Örményország vagy Ukrajna orosz kártérítésére. A jelenkori rabszolgaságról sem esett sok szó, ha lett volna, túlnyomórészt olyan iszlám országokat hozott volna kényelmetlen helyzetbe, mint Mauritánia és Szudán, és valószínűleg emlékeztette volna a világot arra, hogy az arab államok voltak a világ fő rabszolgatartói a középkortól egészen addig, amíg a nyugati gyarmatosító hatalmak azt el nem törölték (csak hogy távozásukkor a helyükre kerülők azt újból visszaállíthassák). Nem, Durbanben a múltbéli bűnökért elszámoltatott országok a nyugati, túlnyomórészt fehér, szabadpiaci és demokratikus országok voltak.

Egy hasonló kártérítési morajt korábban udvariasan ignoráltak volna, mint ahogy az 1970-es években is figyelmen kívül hagyták az új nemzetközi gazdasági rendre irányuló indítványokat. Azonban a hidegháborút követő időszakban már nem túl okos olyan konferenciákat, mint például a WCAR, a harmadik világ frusztrációinak megszelídítésére használni, vagy határozataikat és nyilatkozataikat jelentéktelennek tekinteni – már csak azért sem, mert a nemzetközi jog, azon belül is a nemzetközi emberi jog fontosságának erősödésével különösen Európában a törvényszékek egyre gyakrabban veszik figyelembe a nemzetközi egyezmények rendelkezéseit, még akkor is, ha azok összeüt-

közésbe kerülnek a helyi törvényhozással. Ennek az új és kiszámíthatatlan jogi környezetnek következtében a korábban legkiterjedtebb gyarmatbirodalommal rendelkező európai országok – Anglia, Franciaország, Hollandia, Spanyolország – kitarótan harcoltak az ellen, hogy a konferencia záródokumentumában a rabszolga-kereskedelem „emberiségellenes bűntett”-ként jelenjen meg. Tartottak ugyanis attól, hogy a jövőben egy jogában sérítettnek érzett afrikai állam vagy rabszolgák leszármazottainak egy csoportja hiteles bizonyítékként hivatkozhat Durbanre, és kártérítési keresetben több milliárdot követelne évszázadokkal korábban elkövetett „emberiségellenes bűntett” okán.

Nem mintha Afrika egyhangúan szólalt volna fel Durbanben. A legésszerűbb megállapításokat Abdoulaye Wade, Szenegál demokratikusan megválasztott elnöke tette. Rabszolgatartó afrikai királyok leszármazottaként Wade megjegyezte, hogy mindenki, az afrikaiakat is beleértve, szenvedett a rabszolgaság bűneitől; a kártérítési követeléseket „gyerekesnek” nevezte, és elmondta, hogy a demokrácia hiánya a faji diszkriminációnál sokkal komolyabb probléma volt; ez egy olyan üzenet volt Durbanben, amit kevesen akartak meghallani. Wade-et visszahangozta egy másik, demokratikusan megválasztott afrikai elnök, a nigériai Olusegun Obasanjo, aki kijelentette, hogy „a rabszolgaságért adott pénzbeli kártérítés az afrikaiak méltóságát sértené”.

Ezek a vélemények nem győzték meg a többi afrikai küldöttet, sőt a Durbanbe sereglett afro-amerikaiak százait sem hatották meg, akik munióciót kerestek a folyamatban lévő amerikai állami és privát intézetekkel szemben benyújtott kártérítésükhöz. A Jesse Jackson és a Kongresszusi Fekete Pártválasztmány (Congressional Black Caucus) küldöttsége által vezetett és a különböző fekete nacionalista szélsőséges csoport képviselőiben jelen lévő amerikaiak alkották a konferencia legzajosabb és legagresszívebben a kártérítés mellett harcoló csoportját. Jackson, akinek jelenléte áthatotta a konferenciát, látszólag arra használta kampányát, hogy amerikai társaságok pénzét szabadon szórja a globális arénába. Megosztotta idejét az Egyesült Államok konferenciáról való kivonulása miatti vádaskodás és a Jasszer Arafattal a nyilatkozat Izrael-ellenes retorikájáról szóló reflektorfénybe került tárgyalások között. Az utóbbi pontot illetően Jackson aggodalma abban gyökerezett, hogy a cionizmus-rasszizmus polémia beárnyékol-

hatja a kártérítési vitát; az arab blokk viselkedésének bírálata helyett fájlalta, hogy a konferenciát „eltérítette a közel-keleti konfliktus”, amikor azt történetesen a palesztinok és szövetségeseik tették tönkre.

Mégis, míg a kártérítés ügyét valóban elhomályosította az Izrael körüli polémia, néhány fekete amerikai küldöttnek sikerült némi magabiztossággal felvértezőznie, hogy ügyük végül győzedelmeskedni fog, ám ezzel szélsőséges nagyravágyásról tettek tanúbizonytságot. Amíg az afrikaiak általában a rabszolgaság miatti formális bocsánatkérésre és a külföldi adósságok elengedésére szorítottak, addig a fekete amerikaiak dollártrilliók kártérítéséről beszéltek.

Így célba ért a perek előkészítésében a jogi szakértőket felügyelő Johnnie Cochran és Charles Ogletree ügyvédek kinyilatkoztatott szándéka: Ogletree és mások irányadó esetekként idézik az Egyesült Államok által a japán amerikaiaknak a második világháború idején történt bebörtönzéséért fizetett szerény kártérítést, a német kormány és más forrásokból a holokauszt-túlélőknek fizetett pénzeket és a Kuvait 1990-es elfoglalását követően Irak által fizetett kártérítést. Az, hogy ezek a kártérítések az üldöztetés tényleges áldozataira vonatkoznak, lényegtelen részletkérdés; az amerikai feketék, állítják, ma is „a rabszolgaság miatti utólagos traumás rendellenességben” szenvednek, ami nézetük szerint olyan állapot, ami a mindent átható amerikai rasszizmus megerősödésével együtt gátolja, hogy a feketék egyenlő és méltóságteljes életet éljenek.

Az indítvány, miszerint a bocsánatkérések és kártérítések elősegítik akár Afrika fejlődését vagy akár az amerikai faji egyenlőtlenség rendezését, természetesen a legteljesebb nonszensz. Ráadásul a kártérítés eszméje annak a régi elméletnek az újjaszületését – és egyben nagy hátralépést – jelentene, miszerint Afrika jóléte elsősorban a külföldi adományok függvénye, illetve az USA faji egyenlősége csak úgy érhető el, ha az állam elkötelezi magát a fekete polgárainak fizetendő jelentős pénzösszegek újraelosztása mellett.

Ezért a paródiáért azonban nem lehet egyedül az afrikai vezetőket vagy az amerikai kártérítési bajnokokat okolni. A nyugati világ is felelős azért, amit durbani általános nézetnek nevezhetünk. Elvégre miért ne követelhetett volna a WCAR bocsánatkéréseket és kártérítéseket Bill Clinton elnök sokszor ismételt afrikai és közép-amerikai bocsánatkérésének mintájára, amelyeket Afrika eseté-

ben saját ruandai tétlensége miatt, míg Közép-Amerikát illetően – meglehetősen elhibázottan – a hidegháborús amerikai politika miatt tett? A közelmúltban Clinton útját követve Tony Blair miniszterelnök bocsánatot kért Írországtól a körülbelül 150 évvel ezelőtti, a burgonyavészhez vezető angol politika miatt, míg Durbanben a német külügyminiszter, Joschka Fischer túlzó bocsánatkéréssel szolgált országa – ugyan elhanyagolható – gyarmatosító gyakorlata miatt.

Az elnyomás témája és az amerikai liberalizmus további exportárucikkei elborították a konferencia jegyzőkönyvét és dokumentumait, középpontban a faj, az osztály, a nem, a szexuális orientáció és – a közelmúlt szüretéből – a globalizáció témájával. A konferencia nyilatkozatai bírálták azokat az országokat, amelyeknek nem sikerült magukévá tenniük a megkívánt multikulturális, soknyelvű politikát – a WCAR-en senki sem nyilatkozott kedvezően az asszimilációról vagy akár az „olvasztótégely-elv”-ről. Az erőszakos rendőrség, a faji előítélet és a halálos ítélet intézményének rituális leleplezéséről az amerikai NGO-k gondoskodtak, és Cynthia McKinney képviselő a Kongresszus Feketék Pártválasztmányának (CBC) vezetője szorgalmazta, hogy az ENSZ küldjön szakértői csoportot az amerikai „rasszista” igazságszolgáltatás kivizsgálására. A nyilatkozat emellett általános megerősítő intézkedésekre szólított fel, „külön kvótákkal az oktatási intézményekben, a lakásépítésben, politikai pártokban, parlamentekben, a foglalkoztatásban, különösen a bírói testületekben, a rendőrségen, a hadseregben és más civil szervezetekben”.

Ennek az egész – nem túl épületes – vitának a mélyén az az előfeltétel húzódott, amint azt a konferencianyilatkozat is kijelentette, miszerint a rasszizmus „teret nyer” az egész világon. És valóban, az elmúlt években számos faji és etnikai erőszakra volt példa, amelyek közül néhány borzalmas következményekkel járt. Azonban az elmúlt évtizedekben az ilyen összetűzések nagymértékben csökkentek. Bár az Egyesült Államok és Európa nem tett meg mindent, hogy feloldja ezeket az elmentmondásokat, mégis az ő közbenjárásuk, a béke tiszteletben tartása és a tárgyalások iránti elkötelezettségük bármely más tényezőnél nagyobb mértékben járult hozzá a békéhez.

A rasszizmusról szólva Durbanben pontosan azokat az országokat érte a legkönyörtelenebb bírálat, amelyek a legnagyobb előrelépést tették az

egyenlőség jogi akadályainak megsemmisítésére, megtisztították intézményeiket a diszkriminációtól és elszigetelték a rasszista szélsőségeket. Nem is beszélve a „rasszista” Izraelről, amely történetesen a világ egyik legsikeresebb soknemzetiségű társadalma. Am Durbanben alig esett említés olyan demokráciákról, melyek képesek a különböző fajtájú és kultúrájú népek együttélésének keretét adni, azt elősegíteni és egybehangolni.

Ehelyett szemtanúi lehettünk az elnyomó rendszereknél morálisan és politikailag feljebb való demokratikus eszme önmagában való elutasításának. Végül soron ez egy olyan fórum volt, ahol a dél-afrikai külügyminiszter Kubát mint „a világ legdemokratikusabb országát”-t jellemezte, ahol Fidel Castrót hősként kezelték, és ahol amerikai politikai képviselők – akik közül sokat pontosan a faji kisebbségek lehetőségeinek kiszélesítésére irányuló politika miatt választottak meg – saját országukat mint rasszista országot támadták.

E tekintetben a konferencia mulasztásait is érdemes figyelembe venni. A küldöttek durbani gyülekezése közben Afganisztán tálib vezetése a kereszténység igéjének hirdetése miatt külföldi és afgán segélymunkásokat állított bíróság elé. Zimbabwe elnöke, Robert Mugabe, a kártérítések harcos szószólója erőszakos kampányt indított, hogy elűzze a fehér gazdákat földjeikről. Egyiptomban olyan értelmiségieket börtönöztek be, akik a keresztényellenes diszkrimináció ellen emelték fel szavukat. Szudán muzulmán kormánya brutális háborút folytatott az ország déli részén élő keresztények és animisták ellen.

Egy szó sem esett ezekről a túlkapásokról, leszámítva a néhány bizonytalan, a jelenkori rabszolga-kereskedelmet bíráló utalást. Helyette Szudán igazságügy-minisztere még arra is kapható volt, hogy biztosítsa a résztvevőket, hogy országában a nemzetközi joggal összhangban biztosítják a kisebbségi jogokat. Bár Paul Kagame, Ruanda elnöke a megjelent kevés államfő közé tartozott, semmi sem hangzott el az országában dúló fajirtó törzsi összetűzésekről, leszámítva az Afrikai Egységsszervezetnek (Organization of African Unity) az Egyesült Államokkal szemben támasztott igényét, melyben 800 millió dollárt követeltek, mivel Amerika nem tudott sikeresen közbeavatkozni és véget vetni az öldöklésnek.

Egy másik aktuális afrikai összetűzést is figyelmen kívül hagytak; Nigériában tömeggyilkosságok történtek azokban a tartományokban, ahol a mu-

zulmánok bevezették az iszlám törvényeket. Senkinek sem jutott eszébe, hogy felidézze az ázsiaiak tömeges kiűzetését a fekete-afrikai országokból, ami szintén a közelmúltban történt. De Kína tibeti megszállása, a világ legnyilvánvalóbb kulturális elnyomásának példája sem ösztönözte a WCAR-t aggodalomra. Az ENSZ-fórumok emberi jogi feljegyzéseinek bírálatát rendszeres megfélemlítéssel elterelő Pekingnek nemcsak a tibeti kérdést sikerült levennie a napirendről, de sikerült minimálisra szorítania a tibeti emberi jogi képviselők részvételét is, és említeni sem kell, hogy senkinek sem jutott eszébe szót ejteni például az Osama bin Laden táborában kiképzett terroristák izraeli zsidó áldozatairól, olyan bűntettekről, amelyek nyilvánvalóan megfelelnek, a WCAR szakkifejezését használva, a vallási és etnikai „xenofóbiának”.

Amikor az Egyesült Államok bejelentette, hogy alacsony szintű delegációt küld Durbanbe, majd ezt követően kivonult a konferenciáról, magára vonta az emberi jogi és polgárjogi szervezetek megvetését, melyek azzal vádolták Washingtonot, hogy egyoldalú cselekedetével újfent ellenszegült a világ közvéleményének. Valójában Amerika kivonulása egyike volt e groteszk esemény kevés elvi alapon nyugvó tetteinek.

Durbanben maradni „tárgyalásokat” jelentett volna arról, hogy a konferencia záródokumentuma vajon fajirtó, apartheidrezsimeként jellemezze-e Izraelt, vagy – ahogy végül történt – visszafogottabb nyelvezettel csak elítélje azt. Arra is rákényszerítette volna az Egyesült Államokat, hogy évszázadokkal ezelőtt elkövetett bűnökről vitázzanak – amikor a vitát szándékosan úgy szerkesztették, hogy azzal az Amerikai Egyesült Államokat és Európát emberiségellenes bűnök vádjával ítélik el. A Powell külügyminiszter durbani részvételét célzó, Amerikának a faji korrektség támogatásának terén elért sikereit bemutató, jó szándékú vállalkozásnak csak akkor lett volna értelme, ha a résztvevők meg akarták volna hallani annak üzeneteit. Az igazság az, hogy sokan azért érkeztek Durbanbe, hogy az Amerikai Egyesült Államokat bírálják, és dühösek voltak, hogy Powell hiányában megvonták tőlük a lehetőséget.

Ahelyett, hogy azt kérdeznénk, vajon igazolt volt-e az Egyesült Államok gesztusa, egy jobb kérdést is feltehetünk: más demokráciák vajon miért nem csatlakoztak a kivonuláshoz? Bár Kanada

(amelynek külügyminisztere csípős megjegyzéseket tett), Ausztrália és több kelet-európai ország nyilvánvalóvá tette a WCAR-ral szemben érzett megvetését, az Európai Unió némi hitelt kölcsönzött a jegyzőkönyvnek azzal, hogy ott maradt a keserű végkifejletig. Bár az európaiak helytelenítették a hivatalos nyilatkozat antiszemita szóhasználatát, és a záródokumentum módosításain dolgoztak, mégis legfontosabb gondjuk a kommuniké kártérítési passzusainak szövegezésével volt, annak olyan szintű felhígításával, hogy a későbbiekben ne hivatkozhasanak rá, és így ne nyújthasson alapot peres keresetre a jövőben. Miután ezt elérték, kijelentették, hogy elégedettek a durbani eredményekkel.

Ez visszavezet minket az Egyesült Államok ellen elkövetett merénylethez, ami három nappal a konferencia befejezése után történt, és aminek fényében a durbani események a jelentéktelenségbe veszttek. Durban igenis figyelmet érdemel, nemcsak úgy, mint a világ arra való képtelenségének bizonyítéka, hogy megbirkózzon az előítéletekkel és a diszkriminációval, hanem úgy is, mint szeptember 11. ideológiai előszava.

Amíg a WCAR-küldöttek azon pörlekedtek, hogy vajon Izrael háborús bűnös-e és vádolható-e faji megkülönböztetéssel, addig palesztin csoportok terrorcselekményeket terveztek és vezettek azzal a céllal, hogy a lehető legtöbb zsidó civil lakost öljk meg Izraelben.

Az Izrael-ellenes terrorcselekmények feletti ujjongástól egészen kis lépés vezet az Izrael szövetségességét, az Amerikai Egyesült Államokat ért terrorban talált megalékezéshez. Ezért Durbant nemcsak egyfajta komédiaként, bukásként kell feljegyezni, hanem olyan eseményként, amelynek üzenete, eredményei és öröksége egyedülállóan szörnyű.

ANGOLBÓL FORDÍTOTTA:
LÁNYI ESZTER

¹ Angolul hivatalosan nagy „h”-val írják – *a ford.*

² Izrael államának azon alapelve, hogy az ország minden zsidónak otthona, így határai mindig nyitva állnak az ott letelepülni kívánó zsidók előtt.

³ Der Stümmer: a náci Németországban működött, erősen antiszemita politikai szennylap.